

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ОСВІТІ

І.О. Теплицький, С.О. Семеріков, Н.В. Моїсеєнко

м. Кривий Ріг, Криворізький державний педагогічний університет

О.П. Ліннік

м. Кривий Ріг, Інститут повітряного транспорту Національного авіаційного університету

20 вересня 2001 року Верховною Радою України був прийнятий Закон про приєднання до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право 1996 р. [3], який поширює сферу дії Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів [1] на комп'ютерні програми. Цим Договором вперше встановлено виключне право авторів комп'ютерних програм дозволяти розповсюдження примірників шляхом продажу або іншої передачі права власності [15; 16].

Відповідні зміни, що повинні забезпечувати захист прав інтелектуальної власності, були внесені також до Цивільного [18], Господарського, Кримінального [4] та Кодексу про адміністративні правопорушення [6]. Було прийнято ряд законів і Указів Президента [5; 17], а в складі Міністерства внутрішніх справ та Служби безпеки України утворені спеціальні підрозділи для боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності. Координація цих питань покладена на Державний департамент інтелектуальної власності [13].

Ліцензія (ліцензійний договір) – це договір (комерційний, господарський тощо), приєднання до якого відбувається при встановленні програмного забезпечення.

Указом Президента від 10 квітня 2006 р. №300 доручається організувати проведення перевірок наявності ліцензій на програмне забезпечення, що використовується на державних підприємствах. Згідно з наказом МОН України, для отримання ліцензії на освітню діяльність необхідно надати документальне підтвердження легальності придбання програмних засобів, що використовуються

суб'єктами господарювання [8, 9].

Легалізація програмного забезпечення проводиться за трьома напрямками:

- припинення використання;
- придбання ліцензії;
- заміна неліцензійного програмного забезпечення на ліцензійне [2].

Ліцензії на вільно поширюване програмне забезпечення не вимагають документального підтвердження – перевіряються лише платні (комерційні) ліцензії.

Основним документом, що регламентує використання програмного забезпечення в закладах освіти, є Наказ МОН України №903 від 02.12.2004 “Про затвердження Правил використання комп'ютерних програм у навчальних закладах” (базується на [11]).

Відповідальним за програмне забезпечення є:

- керівник організації;
- фізична особа, що використовує програму;
- організація як юридична особа.

У відповідності до роз'яснення заступника голови Державного департаменту інтелектуальної власності В.С. Дмитришина на Міжнародному семінарі з легалізації програмного забезпечення (м. Севастополь, вересень 2006 р.), під час заняття в комп'ютерному класі учні (студенти) не є користувачами програмного забезпечення. Перед початком заняття викладач повинен пересвідчитися у тому, що на комп'ютерах не встановлене неліцензійне програмне забезпечення. Ознакою ліцензійності є контрольні марки чи/та картка обліку ліцензійного програмного забезпечення, що розміщується на корпусі комп'ютера. У разі виявлення неліцензійного програмного забезпечення, викладач має письмово повідомити керівника організації про неможливість проведення заняття з використанням неліцензійного програмного забезпечення.

На жаль, не всі організації галузі з усією відповідальністю підійшли до проблеми легалізації програмного забезпечення. Проте надії, що ліцензування

програмного забезпечення є кампанією, марні – навпаки, законодавство стає більш жорстким. У лютому 2006 р. внесені зміни до Кримінального кодексу, що підсилюють відповідальність за ці порушення (ст. 176). Для керівників підприємств покарання збільшено до 6-ти років позбавлення волі (табл.) [7].

Матеріальна шкода	Штраф	Відповідальність	Приклад: вартість MS Windows, Office
до 3000 грн.	1750–35 тис. грн.	адміністративна відповідальність	на 1 комп'ютер
3000–30000 грн.	35–175 тис. грн.	1–2 роки позбавлення волі	на 1 комп'ютерний клас
30–175 тис. грн.	175–350 тис. грн.	2–5 років позбавлення волі	на класи факультету
> 175 тис. грн.	350–450 тис. грн.	3–6 років позбавлення волі	на невеликий ВНЗ

Постановою Кабінету Міністрів України №247-р від 15 травня 2002 р. “Про затвердження Концепції легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням” [12] визначається, що основною причиною широкого використання в Україні неліцензійного програмного забезпечення є неспроможність більшої частини населення придбати легальне комерційне програмне забезпечення через його високу ціну, тому серед основних організаційних заходів щодо легалізації програмного забезпечення особливо виділені такі:

- заборона незаконної інсталяції нового програмного забезпечення;
- розроблення планів переходу на ліцензійне локалізоване програмне забезпечення;
- використання безкоштовних аналогів комерційного програмного забезпечення.

Поетапний перехід на некомерційне відкрите програмне забезпечення в сфері держуправління, науки та освіти – магістральна тенденція для США, країн Європейського Союзу та Росії. Окрім того, в ряді країн (Бразилія, КНР) цей процес повністю завершено, і у стані розвитку – в країнах третього світу. У серпні 2002 р. відповідне рішення прийнято в найбільш консервативній країні “Великої сімки” – Великобританії, а на початку листопада 2002 р. рішенням Ра-

ди Європейського Союзу відкрите (вільне) програмне забезпечення було визначено як єдине можливе для застосування у державній сфері.

Програмне забезпечення відкритого типу має ряд суттєвих переваг, що важливі для вжитку в суспільних масштабах, а особливо – в сфері освіти та науки. Це:

- постійна доступність програмного забезпечення та відповідних форматів даних для широкого загалу освітян;
- ліцензійна чистота;
- можливість вільного копіювання та розповсюдження програм;
- безкоштовність (або невисока вартість екземпляра при промисловому виробництві та розповсюдженні копій);
- можливість модифікації програм і розробки на їх основі рішень, необхідних для окремих закладів освіти;
- висока швидкість розробки нових версій, випуску нових поправок та нових програмних продуктів.

До 2001 року прийняття Відкритого програмного забезпечення на масове озброєння в сфері освіти стримувалося недостатнім асортиментом програм, які були б легкими для освоєння як на рядового користувача. Однак в останні роки накопичено критичну масу програм зі зручним графічним інтерфейсом, що поставляються за вільними ліцензіями, і створюють альтернативу більшій частині комерційного програмного забезпечення. Зокрема, у спектрі найбільш масових програм (офісні програми, електронна пошта, он-лайн доступ до Інтернет), а також у повному спектрі програмного забезпечення навчального типу [14].

На сьогодні більшість корпоративних акцій з легалізації програмного забезпечення закінчилась. Зокрема, договір між Кабінетом Міністрів України та корпорацією Microsoft з червня 2006 р. є недійсним, тому зменшення ціни на наведене у таблиці в якості приклада програмне забезпечення вже неможливе. Тому легалізація програмного забезпечення шляхом заміни його на некомерційне відкрите програмне забезпечення є саме тим раціональним шляхом, що суттєво зменшить витрати ВНЗ на цей процес.

Посилання:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_051&print=1)
2. Гірник А.В., Неминуца А.Ф. Легалізація програмного забезпечення у будівельній галузі // Будівництво України. – 2006. – № 6. – С. 5-6.
3. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_770&print=1)
4. Закон України “Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо захисту прав інтелектуальної власності)” (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3423%2D15&p=1141297657139634>)
5. Закон України “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних” (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1587-14&print=1>)
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення (витяг) (<http://www.sdip.gov.ua/ukr/laws/431/>)
7. Кримінальний кодекс України (витяг) (<http://www.sdip.gov.ua/ukr/laws/465/>)
8. Наказ МОН про затвердження Заходів щодо реалізації Концепції розвитку національної системи охорони інтелектуальної власності на 2002–2005 роки (<http://www.sdip.gov.ua/ukr/laws/3205/>)
9. Наказ “Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України” (<http://www.sdip.gov.ua/ukr/laws/5226/>)
10. Наказ “Про запровадження у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни “Інтелектуальна власність” (<http://www.sdip.gov.ua/ukr/laws/4420/>)
11. Постанова КМУ “Про затвердження Порядку використання комп’ютерних програм в органах виконавчої влади (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1433%2D2003%2D%EF&p=1104834154869809>)
12. Розпорядження КМУ “Про затвердження Концепції легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням” (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=247-2002-%F0&print=1>)
13. Розпорядження КМУ “Про затвердження Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності” (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=321-2002-%F0&print=1>)
14. Теплицький І.О., Семеріков С.О. З досвіду використання Вільного програмного забезпечення у підготовці майбутнього вчителя // Рідна школа. – 2003. – № 5. – С. 40-41.
15. Угода про співробітництво в галузі авторського права і суміжних прав (http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_045&print=1)
16. Угода про співробітництво по припиненню правопорушень в сфері інтелектуальної власності (http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_154&print=1)
17. Указ Президента “Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні” (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=285/2001&print=1>)
18. Цивільний кодекс України (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435%2D15&p=1>)